

Список використаних джерел

1. Конституція України. Головна Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво. URL: <https://www.president.gov.ua>
2. Копейчиков В. В. Проблема самоврядування і її розв'язання в західних демократіях і в Україні : лекція. Київ : Національна академія внутрішніх справ України, 2000. 32 с.
3. Декларація про Державний суверенітет України. (Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1990. № 31. ст. 429). URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

*Тетруєв Кирило Костянтинович,
аспірант Інституту держави
і права імені В.М. Корецького
Національної академії наук України
Науковий керівник:
Тарахонич Тетяна Іванівна,
старший науковий співробітник
Інституту держави і права
імені В.М. Корецького НАН України,
кандидатка юридичних наук,
старший науковий співробітник*

БУЛІНГ ТА МОБІНГ ЯК РІЗНОВИДИ ПРОТИПРАВНОЇ ПОВЕДІНКИ

Поведінка людини є зовнішнім виявом її діяльності, послідовністю певних дій. Оскільки людина живе в суспільстві, вона повинна дотримуватися загальних правил поведінки, які ним встановлені. На жаль людина може бути суб'єктом не лише правомірної, а і протиправної поведінки. Вчинки людей, у свою чергу, впливають на систему суспільних відносин. Будь-який людський вчинок викликає відповідну реакцію суспільства – схвалення або ж осуд у силу своєї соціальної значущості. Якщо поведінка викликає осуд у суспільства, зазвичай вона має протиправний характер.

На думку вітчизняних вчених, «протиправна поведінка вважається антиподом правомірної поведінки. Аналізуючи поняття «протиправна поведінка» з точки зору його формально-логічного тлумачення, слід підкреслити, що вона являє собою таку поведінку, яка суперечить правовим нормам. «Протиправна поведінка – це завжди винна поведінка деліктоздатної фізичної чи юридичної особи – суб'єкта права, за якої він у тій чи іншій формі бажає або свідомо допускає настання шкідливих (небезпечних) наслідків від

вчиненого ним діяння» [4, с. 3].

Акцентуємо увагу на протиправній поведінці крізь призму таких явищ як «мобінг» та «булінг». Це дозволить виявити причини існування цих явищ і насамперед сприятиме їх запобіганню в майбутньому. На жаль, статистичні дані свідчать про збільшуються проявів даних різновидів протиправної поведінки. Серед причин можна назвати: повномасштабна війна і як її наслідок – переміщення населення, психічні розлади, втрата робочих місць, а також зростання професійної й міжособистісної конкуренції в суспільстві тощо.

Слід підкреслити, що поняття «мобінгу» та «булінгу» досить часто вживають як взаємозамінні категорії, проте визначальна відмінність їх вияву полягає в кількісному складі суб'єктів агресії [2, с. 49].

Насамперед мобінг вчиняється групою осіб, тоді як булінг – окремими особами. Суттєвою особливістю цих явищ є те, що їх виявляють лише тоді, коли вони набувають систематичного характеру, регулярно повторюються та виходять за межі соціально прийнятих норм. Особливостями мобінгу та булінгу є: систематична публічна критика з будь-яких причин; необ'єктивно низька або негативна оцінка процесу діяльності або виконаної роботи, ігнорування та умисне замовчування чи невизнання досягнень і успіхів, натомість акцентування на будь-яких невдачах, навіть якщо вони є незначними, тим самим формуючи у жертви образ некомпетентної, безвідповідальної чи просто поганої людини; маніпулювання і систематичне нав'язування своїх поглядів; штучно створені інтриги, соціальна ізоляція тощо [6].

Поряд з цим, булінг слід розглядати як довготривале, повторюване фізичне чи психологічне насильство з боку індивіда, який має певні фізичні, психологічні чи інші переваги стосовно іншого індивіда. Нещодавно Законом про булінг було встановлено адміністративну відповідальність за вчинення булінгу шляхом внесення до КУпАП ст. 173-4, в якій передбачено «булінг (цькування) учасника освітнього процесу», під яким слід розуміти «діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, в тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого» [1]. Суб'єктами булінгу (цькування) є учасники освітнього процесу, які поділяються на учасників, які вчиняють булінг, і на тих, відносно яких він вчиняється (потерпілі особи).

Зважаючи на те, що закон про протидію булінгу набув чинності лише з січня 2019 року, судова практика на даний момент часу є недостатньо сформованою для застосування механізму протидії булінгу. Необхідно акцентувати увагу на проблемних питаннях кваліфікування дій за ст. 173-4 КУпАП. Серед них: відсутність чіткого визначення поняття булінг у КУпАП; неправильна кваліфікація вчинюваних діянь. Замість кваліфікувати дії за частиною 3 або 4 статті 173-4 КУпАП (булінг (цькування) учасника освітнього

процесу) поліцейські кваліфікують дії винних за частиною 3 статті 184 КУпАП (невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей); недоліки складання протоколів про адміністративні правопорушення; закриття судом справ про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 173-4 КУпАП, у зв'язку з відсутністю складу правопорушення або закінченням строку притягнення особи до адміністративної відповідальності.

Постановою Сокальського районного суду Львівської області від 13.05.2021 р. у справі №454/1283/21 директора ліцею визнано винною у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 173-4 КУпАП та застосовано до неї адміністративне стягнення у виді штрафу в розмірі 1 360 грн., а також стягнуто в дохід держави 454 грн. судового збору [7]. З матеріалів справи зрозуміло, що заявами батьків учнів до органу поліції було ініційовано притягнення директора ліцею до відповідальності за вчинення булінгу щодо дітей під час освітнього процесу, який полягає в систематичному привселюдному приниженні частини учнів, висловлюванні в їх адресу образливими словами, зневажливим тоном розмови, частим підвищенням голосу, погрозами, приниженням честі та гідності. У діях особи наявний склад адміністративного правопорушення передбаченого ч. 1 ст. 173-4 КУпАП, враховуючи характер якого та особу правопорушника, суд визнав за доцільне застосувати адміністративне стягнення у виді штрафу.

До питання заходів протидії булінгу у своїй практиці звертався Європейський суд з прав людини. У справі «F.O. V. CROATIA» (№ 29555/13 від 22 квітня 2021 р.). Суд зазначив, що національні органи повинні забезпечити «нульову терпимість» до будь-якого насильства чи жорстокого поведіння в закладах освіти, включаючи відповідні кримінально-правові, цивільні, адміністративні та професійні заходи [9]. У зв'язку зі зміною соціальних установок та правових стандартів щодо застосування заходів забезпечення дисципліни дітей, визнано необхідність захисту дітей від будь-яких форм насильства та жорстокого поведіння.

З огляду на зазначене, акцентуємо увагу на такому прояві протиправної поведінки як «мобінг». Поняття «мобінг» відносно нове як в юридичній літературі, так і в повсякденному житті. На жаль проблема зростання виявів даного явища насамперед спричинена відсутністю належної уваги щодо нього на законодавчому рівні. У 1978 р. психолог Х. Лейман уперше використав поняття «мобінг», яким став позначати цькування на робочому місці. У своєму дослідженні Х. Лейман порівнюючи «мобінг» і «булінг» зазначив таку відмінність між ними, як кількість суб'єктів небезпечного діяння: при «мобінгу» – колектив, група осіб, при «булінгу» – цькування з боку однієї людини [5, с. 131].

Варто зазначити, що мобінг – це вид психологічного тиску, під час якого співробітнику створюють нестерпну атмосферу на робочому місці шляхом претензій до якості праці або дорікань особистого характеру. Метою мобінгу є примушення працівника залишити місце роботи чи бодай ослабити ступінь його соціального або професійного впливу на підприємстві, установі чи

організації.

Враховуючи, що закон набрав чинності відносно недавно, вже є позитивна судова практика, як приклад можна навести рішення Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області від 4 квітня 2023 р. у справі № 686/224/23 (провадження № 2/686/1899/23) про невиконання належної заробітної плати, мобінгу та незаконного примусу до звільнення [8].

Висновки: узагальнивши, слід підкреслити, що у сучасному суспільстві з огляду на складну міжнародну та внутрішньодержавну ситуацію, неможливо уникнути проявів протиправної поведінки. У зв'язку з цим все частіше з'являються нові її різновиди, серед яких певної уваги потребують явища булінгу та мобінгу. Поняття «мобінгу» та «булінгу» досить часто в науковому обігу вживаються як взаємозамінні категорії, проте відмінність їх полягає у кількісному складі суб'єктів агресії, де мобінг здійснюється групою осіб, тоді як булінг – окремими особами. Нормативно-правове закріплення таких понять як мобінг та булінг свідчить про те, що ця проблема є надзвичайно актуальною та потребує подальшого вивчення на науковому рівні.

Список використаних джерел

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1–212–24). (Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст.1122). № 80731-Х від 14.10.2023.

2. Алексеєнко Т. Явища мобінгу й булінгу у взаєминах особистості та колективу. Т. Алексеєнко. *Управління освітою*. 2019. № 4. С. 46–53.

3. Ведерніков Ю. А. *Теорія держави і права*. Дніпропетровськ, 2015. 468 с.

4. Скакун О. Ф. *Теорія держави і права*. Харків, 2001. 656 с. С. 360.

5. Червінська Л. П. Мобінг персоналу як соціальне явище організації. *Соціально-трудові відносини: теорія та практика* : зб. наук. пр. М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана», Ін-т соц.-труд. відносин ; [редкол.: А. М. Колот (голова) та ін.]. Київ : КНЕУ, 2018. № 1. С. 128–134.

6. Юрко Н. А., Стефанишин І. М., Проценко У. М., Тиндик Н. А.: Безпечне освітнє середовище: основні характеристики мобінгу та булінг. *ЛОГОС. ОНЛАЙН*. № 11 (Липень, 2020). Вилучено 07.11 з: <https://www.ukrlogos.in.ua/10.11232-2663-4139.11.02.html>

7. Справа № 454/1283/21: Справи про адмінправопорушення (з 01.01.2019); Адміністративні правопорушення, що посягають на громадський порядок і громадську безпеку; Булінг (цькування) учасника освітнього процесу. Вилучено 07.11. з: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97744163>.

8. Справа № 686/224/23: Цивільні справи (з 01.01.2019); Справи позовного провадження; Справи у спорах, що виникають із трудових правовідносин, з них. Вилучено 07.11. з: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110000544>.

9. «F.O. V. CROATIA» (№ 29555/13). Вилучено 07.11. з:

*Троцюк Ніна Валеріївна,
доцентка кафедри цивільного права і процесу
Юридичного факультету Національного
авіаційного університету,
кандидатка юридичних наук, доцент*

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Одним із головних завдань держави є захист прав дитини, серед яких на першому плані знаходиться забезпечення можливості виховуватися в родинному колі. Адже сім'я є природним середовищем зростання, виховання, соціалізації дитини, становлення її як повноцінної особистості.

Як не прикро, проте слід констатувати, що в Україні з кожним роком зростає кількість дітей, які через різні причини позбавлені батьківської опіки, у зв'язку з чим потребують особливої уваги та захисту з боку держави, а повномасштабне вторгнення РФ на територію України 24 лютого 2022 р. сприяло збільшенню кількості дітей-сиріт, які потребують належного догляду та виховання. Згідно даних, наданих Національною соціальною сервісною службою України у період з 24 лютого 2022 р. по 1 квітня 2023 р. регіональні служби у справах дітей виявили 8512 дітей, які з тих чи інших причин залишилися без батьківського піклування в умовах воєнного часу, з них 1476 дітей стали сиротами у зв'язку з обставинами військової агресії рф проти України [1].

Статус «позбавлений батьківського піклування» за різними формами втрати батьків отримали:

- діти, батьки яких загинули;
- діти, батьки яких перебувають на окупованих територіях чи там, де ведуться бойові дії;
- діти, батьки яких зникли безвісти;
- діти, батьки яких є військовополоненими та перебувають на території держави-агресора;
- діти, батьки яких незаконно ув'язнені російською владою;
- діти, які не отримали документальну підтвердженість факту смерті своїх батьків.

Слід констатувати той факт, що на момент початку війни нормативно-